

ادبیات عمومی و تجربی

هفته‌لق سیاسی ، ادبی و علمی غزته‌در .

جلد : ۱

سنه : ۱ ۱ جمادی الآخر ۱۳۳۵ جمعه ایرتسی ۲۴ مارت ۱۹۱۷ نومرو ۲۱

کملیت بشریه تصورنده شرق ایله غربک فرقی

قارئین کرامه بو خصوصده ایکی مشهور نظریه عرض ایده جکم . لکن کوچوچوک بر مقدمه یه - لطفاً - صبر ایتمه لرینی استرحام ایدرم . فکر تکامل - نیم تحقیقه کوره - ذهن بشرده بیکارجه سنه اول طوغمش بر (عقیده doctrine) در ؛ وقویاً ظن ایدیورم که اول شرقده بلیرمش بر لمعه معرفتدر . (بوددیزم Bouddhisme) اعتقادنده بونک صوفیانه بر شکلی کوره بیلیورز: انسان بویوک بر صبر و ثبات ایله متمادباً اعمال خیریه یه وقف نفس ایدرک بر چوق ادوار متتابعه کچیریور و هردور ، کندیسنه بر (تصفیه purification) ادمانکاهی احضار ایتدیکندن طولایی ، (کملیت perfection) مرتبه‌سنه و اصل اوله بیلیمک ایچون انسانک - بهمه حال - بوصفحات تکاملدن علی التدریج کچمه‌سی لازمکیور . کچه بیلیرسه بارکاه الوهیته کیره رک (مقربین) دن صایلیور . نهایت (بوددا) ایله بکوجود اولویور که (نیروانا = فنا فی الله) بودر . بونک ایچون ده بهمه حال ، حس و عقلدن تماماً تبری و تجرد ایتمه لی ؛ ثولزدن اول ثوله لی ؛ (هیچ) اولمالی در . بوددیزم اعتقادنجه کملیت هیچه چیقیور ! . . .

بوتون غرب عالمنک مهد مدینتی و منبع عرفانی اولان یونان قدیم حکماسنده بوفکر تکاملی - براز باشقه تورلو - کورویورز ؛ حتی (امپادقلس Empedocles) (*) و افلاطونک تکامل نظریه‌لری بیه یكدیكرندن فرقلی در : برنجیسی هین زمانده مقتدر بر شاعر دخی اولدوغی ایچون فکرلرینی نظماً ادا ایتشدی . اعتقادنجه موجوداتک بر (جوهر اصلی) سی واردر که تورلو تورلو شکله کیروب تجلی ایدر . اولاً جمادات شکنده کورونور: طاش ، طوپراق اولور ، مرجان اولور . الی آخره ، صوکره نبات شکلی آلیر ، دها صوکره حیوان و نهایت انسان قیلیغنه کیور . بو اعتقاده صدق ایله مربوط اولان (آمپدوقلهس) ، انسان اولمازدن اول ، دکزده بالیق کی یوزدوکنی ، چایرلرده حیوان کیی اوتلایوب گزدیکنی ، هواده قوش کیی اوچدوغنی ، شعرلرنده نقل ایدیور . بو اعتقاده کوره کملیت کمال صورت و معنویته پیوسته اولویور .

(*) بوفیلسوفلرک هرایکیسی ده شرقده مشهور اولمش ، هله امپادقلسک - پراکنده اوله‌رقه اخلافه انتقال ایدن - فکرلری ترک اشعار صوفیانه‌سنه بیه عیناً کچمش در .

تاریخ فنمزه عائد ایضاحات

— رفعت پاشانك وفاتی مناسبتیلہ —

اسکی متفکرلرک اکثریندہ قویو متصوف ذوقنہ استغراق امللری وار؛ یونس امرہ ، یازیچی محمد افندی ، احمد بیجان ، نیازی مصری ، خلقہ بوتماللہ رہبر اولغدی ؛ بدرالدین سیماوی ، آق شمس الدین ، ابراہیم کلشنی ، جلوئی اسماعیل حق ، بوسنہ لی عبدالله ، ارضروملی ابراہیم حق ، سیواسلی شمس الدین و صاری عبدالله افندیلر هب تصوف اطرافندہ طابدانہ متفکر دیلر ؛ یالکز عمومی ضعف ایچندہ عاجزدک : بوصایدیم ذواتک هیچ بری خصوصی بر فلسفہ مکتبتندہ استقبالیہ مؤثر شخصی نفوذ ایله یاشایہ مادی ؛ انسانیتہ عائد افکارک کچیردیکی تکامل ادواری صیرہ سندہ اسملرینہ موقع ویریلہ مر ؛ ذهنمزه کی ضیا ، باشقہ عالم دن کایور ؛ دائماً اجنبی نفوذک کولککلرینہ صغینوروز ؛ فنی مساعیمزه باقنجه بو حکمی دهافضلہ صلاحیتلہ تعمیم اتمه لی یز ؛ میلاددن اول و صوکرہ یونان ، روما ونهایت اسلام مدنیتلرنده کی عمومی اوصافہ مشابہ یکی بر تورک « Culture » ی یوقدر ؛ قاضی زاده الرومیدن اسحق افندی به قدر ، یونان افکارخی رہبر طانیان عرب اذواق علمی حیائمه مؤثر دی . یالکز تنظیماتہ یاقین بر دوردن صکرہ دها زیادہ اوروپا ترقیسی ایله مشبوع یاشامق ایستہ دک ؛ معیشتمزک اجتماعی شرائطی بر آزدہ کیشدی ؛ هر مدرسه ، دخی غایہ لره دوغرو یوریوردی ؛ قواعد ، مشابہت و استعارہ ایضاحاتی ، منطق ، الہی تمایلك تطمین ایچون برواسطہ ایدی ؛ اموی ، عباسی دورنده ونهایت غربی آسیادہ بزدن اول کچن بحران و تہیج سنہ لری ظرفندہ کی اعتقاد مناقشاتی ، حدیث و تفسیر کوریلوردی ؛ عرب و عجم ادبیاتی ایله اشتغالہ براز وقت آریلہ بیلوردی ؛ اسکی حکمت ، کیمیا ، اجزائک امتراجندن متولدہ معجون و سائر دوالرله دولوطبابت یاخود هیأت و ریاضیات بالنسبہ آزدی . معین تحصیل خارجندہ بعضاً تاریخ اوقونیوردی . جغرافیا ایله اشتغال امللری پلک ابتدائی حدود آراسندہ محصور قالمشدی [۱] ؛ موسیقی ، اویغہ جیلق ، نقش و معماری کی صناعت ایچون اندرون تشکیلاتی ، بعض محدود خصوصی تشبیلر کافی کلوردی ؛ حربہ عائد حاضرلق ، غلطہ سراینده کی مؤسسہ دن ، یکچیری اوجاقلرنده معتبر تعلیم مراقندن ، تیمار ، زعامت ، یاماق اصولنک نتایجندن ونهایت تجربہ دن استفاده به منحصر دی ؛ تکیہ لر ، اکثریا فارسی لسانیلہ تصوفک انتشارینہ واسطہ اولویوردی ؛ شیمدی یکی شرائطی حائز مکتبلر ، بالنسبہ واسع عرفان شاهقہ لرینہ متوجہ سمی ایله بوتون بو وظیفہ لرک متکامل انواعی ایفا ایدیور و نتیجہ دہ بز اسکی تربیہ دن فرقلی استقامتله ، تابع یورو مکدہ یز !

ایکنجی سلطان مراد دورنده یاشایوردق ؛ ۱۴۲۶ سنہ سندہ مطبعہ اختراع ایدلدی ، فرانسزلر یدنجی شارل [۱۴۲۲ - ۱۴۶۱] اداره سندہ ایکن اثر طبعنہ باشلا یوردی ؛ بوتون اوروپا ملتلرینک اون بشنجی عصر نہایتندہ آرتق مطبوع کتابلری واردی ؛ بز کشفندن آنجاق ایکی یوز طفسان سنہ صوکرہ متردد و تنبل حرکتملہ تطبیق ایدہ بیلک ؛ اون آلتنجی عصر ابتدا سندہ اوروپادہ عرب حروفیلہ ، بز دویہ دن اثر طبع اولوغشدی ؛ غفلتمزک بو نوعی حالا دوام ایدیور . فاتح و سلطان سلیم دیوانلریله باقینک غزللرخی آلمانیا دن کتیر تیوروز ، تاریخمزی ویانہ ، پارس ، برلین ، روما ، لوندوره

[۱] پارس السنہ شرقیہ مکتبی معلملرندن قلامان هو آرک « عرب ادبیاتی » اسملی مهم اثرندہ شعر ، تفسیر و حدیث تظاهرا نندن باشقہ « یونانجه دن ترجمہ ، فلسفہ ، ریاضیات ، هیأت و نجوم ، جغرافیا ، طبابت ، تاریخ ، محیط المعارف ، فیلولوژی ، علم سیمیا » سرلوحہ لی ایضاحات وار ؛ بومتنوع مباحثک اسلام حیاتی آراسندہ کی موقعی ، باشقہ بر فرصتلہ تحلیل اتمک ایستہ یورم !

و حق آمریکا واسطه سیله طایفه جز ، معافیه یوز سنه اولکی مساعیمزه نسبتله شومدی متری بز .
مطبوعات و غزیه حیاتی ، بوکونکی حدود آراسنده محصور ایکن بیله معاشرتمزك تبدلنه مؤثر اولوبور !
تجارتك مؤسساتی و شكلی بالنسبه یكی در ، لونه یاخود علی العاده ابتدائی و صافیانه امنیت بدلی
شیمدی بورس ، بانقه و تجارت اودالری وار ، نقلیه و سائلی انکشاف ایدیور ، کاروانلرک بطی
و موزون خطوطلری ایسیر دیاریمزك مناظرنده کی شعره بیکانه قالمق اوزره در !

اولجه بوزا خانه ، میخانه و صوکره قهوه خانه لرده ، اوق و آت مسابقه سی میدانلرنده ، اورته
اویونی و قره کوز سیرنده ، حلوا صحتلری زماننده اکلنیورلردی ؛ بوکون اسکي اویونلرک برینه
باشقه اوصافی حائز سیور تمایللری ، تیاترو وسینه ما کوریورز ؛ بیمار خانه یه و سائر طبی و صایادن
مهروم تدای چاره لرینه اعتبار ایدمه یز ! خسته خانه لر ، معاصر فنه مستند اساسلره تابع در ،
ایکی یوز سنه اولکی باب عالی افندیلری ، آرتق قیافتیزی طایفه ماز ؛ بکلیر بکی ، دوله باغچه سرائیلری
اصل معماریمزك تکاملی بیله ده کل در ؛ محکمه لر ، اسکي تشکیلاته بکزه مه یور ؛ حکومت ده اوروپاده کی
اجتماعی نمونه لره کوزه تنظیم ایدلش در ؛ دولت خزینه سی بوکون بیت المالك عینی اوله ماز !
ادبیاته باقکز : نظمك اشکالی ده کیشدی ؛ قصیده و غزل طرزی نهایت آنتیقه یه عراق ایله

قوللانیلیر ، سجعك احیاسی کو چ در ، شعرک موضوعی و فلسفی تمایلی اعتباریله اسکي ادبی ذوقه
تابع دوشونه مه یز ، عجم صناعتك تأثیری تحتده یازیلان مثنوی شکلی حائز یاخود ترکسیده اولدینی
کبی مهیکل لفظ بیغینلری ، وصفی و اضافی رابطه لرک اوزون تسلسلی ، سجع ، ترصیع ، لف و نشر
ماهیتنده کی سطحی متناظر ترتیبلره قارشلی احتراصاتی و اوزاق مناسبتلره مربوط تشبیهلره ، استعاره لره
شدتلی تمایلی حاوی حکایه لر ، موزه ده و کتبخانه لرده صاقلانیور ، یتیش سنه طرفنده ادبیاتمزه حکایه
و تماشا ذوق کیشله دی ؛ شعریمزه عصرک احتیاجیه متناسب یکی تکامل اثبات اولونه بیلیر .
بوکونکی ملت دموالری آیری برر تلقی ماهیتنده انکشافاتی تعقیب ایدیور ؛ آرتق غربك فضله
بارز قوتلری تأثیریه بزده معاصر بر محصله تشکله باشلادی .

تهسته تیک مباحثنده بر ادما وار : بک چوق ادوارک شعری و فلسفه سیله فنونی آراسنده
جدی رابطه بولونه بیلیر ؛ علوم طبیعی ده امتلا ، مشاهده و تجربه ایله قابل اولوبور . بو نوع معلومات ،
اوته کی تلقیلریمزدن فضله نافذ و حاکمیتده ایکن فکرلرک استنادگاهنه ، فلسفه اصوله باقکز :
خارجی رؤیتدن چوق استفاده ایدر ؛ کائناتك منشائی ایضاح ایچون فیلسوفلره اوزمان تجربه
یازار ؛ معلومات منابیه ده نظریمزه یالکز حواسه منحصر قالیر ؛ فکر ، مادی حقیقتدن آیرلمق ایسته مز !
بویله مثبت دورلرده ادبیاتك ده اوصافی علمه بکزه یور ؛ اون طقوزنجی عصرک ایکنجی نصفنده
و بک چوق تاریخی دورلرده بوکا کوزمل مثال بولونه بیلیر ؛ باستور مقروب کشنی ایله ، کوچوک فقط
زنکین بر غالمه اوغراشدی ؛ طبیعتده ظاهراً اوافق و اینجه حقایق کوردی ؛ فنك جریاننده کائناتك
رقیق صفحاتنه دوغرو بر توجه واردی ؛ هوغو دنیانك اک بویوک وقویو خیالی بر شاعری صفتی ایله
هنوز یاشایوردی ؛ لکن اثرلرنده کی فورطنه لی شعر صاهقه سی ، وجدانلره نفوذیه برابر نسبة مادی
و اجتماعی حیاتك حقیقه یاقین روحی احتیاجلرینه آشنا جیقه مایه جق لککلری طاشیمق اوزره ایدی ؛
شیمدی زولانك حکایه لری خلق آراسنه اینیوردی و هر صیغه سندن جمعیه عائد بر تشریحك جراحتلری
آقه جقدی ؛ رومانلرده اصل حیاته منسوب اشخاصك ، حقیقتده اولدینی کبی تام سمالری آرانیوردی ؛
تماشا نویسه بیله هپ مشاهده و تجربه لازمدی ؛ او حالده علوم طبیعی اصولی کوایکه سنی ، حکایه لر
اوزرنده کوریوردق ! فنك اینجه صفیحه لرینه بدل مثلاً پول بورزه قهرمانلرینك روحنی
رقیق خطلریله چیزمك ایسته مشدی ؛ فن و شعر عالمی شیمدی متساویاً دهرین تحلیللره محتاج
اولیوردی ؛ بر حکایه و یا تماشا اشخاصی ، آرتق بوکون پیسه ولوژی امللریله تنقید ایدیور !

برملتک فنی، فلسفه سی آرانیورکن ادبیاتک تمایلی ده کوسترلی در. آرالرنده کی رابطه نک تعینده اجتماعی حیاتک رنگینی و روحنی، شمولی حائر بر سهولتله کوره بیلیرز. بزم شعر و فلسفه من، زمانزه قدر بر حذاده کلیور، یالکز فنی تلفیلره عائد فاصله سز تسلسل ایچون وثائقه محتاجز! ادبیات مورخی، ماضیمزده کی رعشه لری و هیجانی تثبیت ایچون اکثریا وثیقه محرومیتندن شکایتده حقی در. فقط نهایت کنیش یاخود اینجه خطوط ایله معین ادبی تکاملی تعقیب ایدم بیلورز. تکلیف اولونان بر قاج نوع تصنیفه دائر، دها ایلرینی کوستره بیلدیکمز ایچون تنقید بیله حاضر لایق قابل در. (۱)

فتمزک صفحاتی حقنده بویله بر ادعایه جسارت اولونه ماز، یالکز ریاضیاته، جغرافیا و طبابته عائد کتابلرک هنوز ناچیز بر فهرستنی تنظیم ایدمه دک، رفعت پاشایی ماضیسیله برابر ایضاح ایچون بیله وثیقه سز چالیشمقدن متولد دهرین بر ادا دویدم. شعر و فلسفه خارجنده، فنی حیاته مفتونیتله یاشامش، بلکه منفرد شخصیتی حائر بر قاج مؤلفی آنجاق سریع تماشایه تابع کوستره بیله حکم. آراده علم و صنعت تظاهراتی ایچون کوچوک بر مناقشه افقی آچقده قابل در!.

- صوکی وار -

عبد الفیاضه نوری

(۱) تاریخ ادبیات تصنیفی حقنده بر چوق افکاری حاوی بر مقاله، سلیمان شوکت بک طرفندن انظار تنقیده عرض ایدیلر جکدر.

«ترکجه من»

مسائل حاضره لسانیه و ادبیه حقنده مصاحبات و مطالعات

اثر جلال نوری

قطنونیه - جمعیت کتبخانه سی - ۱۹۱۷

- ۲ -

برنجی مقاله مده، جلال نوری بکک، کچنلرده انتشار ایدن (ترکجه من) اثریله آنجق بر تجربه فکر و قلمده بولونمق ایسته دیکنی، مقدمه دن استخراج ایتدیکمز فقره لرله کوسترمشدم. «ترکجه» مزک مقدمه دن صوکره برنجی بحثی «استقبالده لسان ساده لسه جکمی، ساده لشمیه جکمی؟» مسئله قدیمه سیدر. جلال بک بو مسئله ده آز چوق معلوم اساسلری ایضاح ایتکله برابر، محاکمه و معافله سنده جالب نظر بر یکیلک کوستره ریور. عثمانلی تورک لری لسانک، ابتدالری، بالضروره عربیدن و فارسیدن التقاط کلمات و تراکیبه، مغلق بر شکل آلدیغنی، شیمدی ایسه ساده لکه کیتدیکنی اثباته غیرت ایدیور. دیورکه:

«اسکی ادبازک سوز سویله یه بیلیمک ایچون تقلیدجیلک ایتله لری الزم و طبعی ایدی... بر طاقمز اسلافه عجم متصاف ویا مقلدی دیورلر و بونلری ملتپروز اولماقله اتهام ایدیورلر. بو خطادر. بالعکس، مثلاً فضولیدن بویوک بر تورک ملتپروری کوچ بولنور. فضولی مبرحوم لسانی هان هان احداث ایدرجه سنه بر همت، حتی بر جلادت کوستردی. فضولی بویوک، زیاده سیله بویوک بر تورکدر... بر طاقم متفکرلر من دیورلرکه قدما ملت پرورلکدن خبردار دکل ایدیلر؛ بوکا اولانجه قوتمزله پروتستو ایدهرز... عرب، عجم، روم و حتی فرنک نفوذلری و مدنیتی، بزم اوان تشکلمزده بک قوتلی، بزم نفوذ و مدنیتمز ایسه غایت نحیف ایدی. اگر اجداد ملتیرینی مدرک اولماسه ایدیلر بزم سهولتله عربلاشیر، روملاشیر و فرنکله شیر ایدک...»